

Jak se při dvořích panských děje.

Opět se tu sedláčkovi sprostnému při těch sedlských ho-
 5 dech a nestřídmo/sti, a rozpustilosti jejích mládeže nelíbilo: 111
 pročež prosil anjela vůdce svého, aby ho k hradu a k dvoru
 některého velikého pána přivedl, že má tu jistou náději tam
 mnoho dobrého mezi lidem vhlídnějším, rozumným a dobře
 vycvičeným uhlídati. Udělal tak anjel svatý podlé žádosti
 10 jeho, a vedl ho do zámku aneb hradu pána vznešeného, a po-
 ručil mu, aby ne do každého místa a pokoje, než toliko na
 obecnější místa se podíval; nebo pravil: „U velikých pánův ne-
 máš býti hrubě všetečný, ani ne všecko haněti, ale mnoho za-
 mlčeti, jak by toho neviděl: jinak by ti kejem zde platili, a s ce-
 15 lou kůží sotva by odešel.“ Ulekl se sedláček takové řeči, a na
 nízké toliko místa hledíc, viděl tam nejprvé šaty a oděv na slu-
 žebnících nádherný, drahý a zbyteční. Viděl také, jak tam
 mnoho psův chodilo a leželo, a dobře se páslo, k malé aneb
 k žádné potřebě. Viděl také tam závisti veliké jedních proti
 20 druhým, a jak jeden k druhému lásky panské, štěstí a vyvý-
 šenosti záviděl, a jeden druhého před pánem osočiti a zoškli-
 viti / se snážíl, a ze služby ho vytlačiti a snížití usiloval: 112
 přestal všelijakou oulisností, až to dovedl: ale co on udělal
 jinému, po krátkém času dovedl to jiný zase jemu, a tak upadl
 do jámy, jakou jinému kopal. Viděl také tam sedláček ten
 25 mnoho lidu zahálčivého, ani Pánu Bohu nesloužícího, ani co
 dobrého a užitečného konajícího. Viděl také, jak ten zbytečný
 a zahálčivý lid, ne v zahálce toliko a v procházkách, ale i
 ve hrách, čas předražený mařil. Viděl také tam, jak ne jeden
 30 měl než na Pána Boha: avšak mu to málo pomohlo; nebo upadl
 v nemilost u pána svého, kterýž ho vyhnal od dvoru svého:
 odkudž on odcházel smutný s pláčem, a od jiných s posmě-
 chem.

Když se dále chtěl podivati sedláček, nepovolil mu anjel: ale co se mu o tom, co již tam viděl, zdá, aby směle pověděl, povolil mu. Řekl tehdy sedláček: „Jakž jsem já zmejen, do-
5 mnívajíc se, že aspoň v tomto zámku a při dvoře tak vzáctné-
ho pána a moudrého mnoho dobrého / uhlídám a zlého nic. 113
A k čemu jest tak mnoho služebníkův nepotřebných? Na jíchž
vyživení a vyšacení mnoho vychází každoročně. K čemu tak
mnoho daremných psův a chrtův chování? Zdaliž by nebylo
lépe a spasitedlnější několik nuzných lidí živiti a šatiti: a to
10 by mnohém méně koštovalo, a byla by jistá za to v nebi zápla-
ta, jak Pán Kristus slíbil, a píše o tom svatý Matouš evangelista
v kapitole 10. a 25. Dále, ty závisti dvořanínův a sočení jedních
proti druhým, co jsou jiného, než hříchové proti Pánu Bohu,
a proti přikázání jeho: Budeš milovati bližního svého jako sebe
15 samého; a čeho by sám nechtěl míti, nečiň toho bližnímu své-
mu. — Ty také zahálky, a času drahého ničemné ve hrách
maření, zdaliž k hříchu přičtené nebudou před Pánem Bohem?“

Na tyto sedláčkové řeči odpověděl anjel svatý: „Všecko
jsi to dobře mluvil, sedláčku, jako bys se byl tomu v knížkách
20 naučil: ale věz, že při dvořích velikých pánův též mnoho do-
brého se koná, a pobožnost bývá častá, aneb kaž/dodenní. 114
A v tomto zámku, v kterém jsem, pán hrabě a jeho paní hra-
běnka své dítky v pobožnosti chovají a vedou. Čeládku svou
k pobožnosti mají: letanie a modlitby, jestliže ne každý den,
25 aspoň častěji v týhodní zpívají a říkají. K zpovědi a k stolu
Páně často chodí: jimž oni páni hrabata pěkným příkladem
ke všemu tomu cestu ukazují.“ To slyšíc sedláček, řekl: „O
kyž by všudy po všem světě tak své dítky a čeládku řídili
a učili!“

Dále mluvil svatý anjel: „Mnoho hle dobrého a chvaliteb-
ného při panských dvořích se děje; ale ne málo také zlého
pochází, když pán pomlouvače a jiných utrhače, ba raději
dím, lháře, slyší, a jim věří, a nevinného služebníka vyháni
30 aneb tresce, čehož on nezasloužil. Máme o tom příkladův dosti
v starých historiích; z nichž některý toliko krátce oznámím.
Císař konštantinopolitánský, jménem Justinián, měl dva zna-
menité hejtmany nad vojsky svými, z nichžto jeden sloul
Narses, a druhý Belizarius. Byl pak Belizarius, obzvláštně 115
v věcech válečných, šťastný a vítězný, jakž o něm historie
vypravují. Nebo Peršany, nepřátele císařovy, na hlavu porazil,

všecku Afriku podmánil, Syrií před nepřátely ochránil: ať
nic nedím o Gotích, s kterýmiž také mnohé bitvy svedl šťast-
ně. Avšak nicméně i ten tak velice byl před císařem od svých
nepřátel a závistivých sokův omluven a obelhán, že mu císař
očí vyloupati dal, a on potom almužnu od lidí žebrati musel,
a ní se živiti, sedaje v žebračí boudce u cesty. A jest vpravdě
čemu se podiviti, že ten znamenitý rek Belizarius, za své ry-
tířské a udatné skutky, tak nehodnou a hanebnou odplatu
vzal od nevděčného císaře, kterému pilně a platně sloužil.
A protož také Belizarius dal sobě domeček aneb chaloupku
podlé cesty postaviti, a když tudy lidé jeli aneb šli, volal na
ně, řka: ‚Dejte malý peniz Belizariovi, kteréhožto jeho velicí a
udatní skutkové poctivě povýšili, ale závistiví nepřátelé, a ne-
praví pomlouvačí, zase ponížili, a o zrak připravili.‘ Tak hle
někteří tohoto / světa páni plativají služebníkům i za nejvěr-
nější služby. 116

Týmž způsobem bylo by se i Narsesovi, druhému vojska
císařského polnímu hejtmanovi, přihodilo co Belizariovi, kdyby
byl do Konštantinopole se navrátil. Ale on když ho císařova
manželka povolala, nechtěl přijeti, nýbrž zůstal v Itálii, a vzká-
zal ji, že ji začne tkáti takové plátno, kteréhož ona, dokud živa
bude, nedotká; aneb že ji takový kužel nastrojí, na kterémž
ona, jakžkoli pyšná jest, dokud živa, bude míti co přísti; nebo
rovně jako Belizarius byl neprávě omluven a obžalován. Z če-
hož vidíme, jak nestálá a nejistá láska jest u velikých pánův,
a jak při dvořích panských závist a šibalství panuje, a jak
špatnou záplatu za věrné služby dostávají. Vidi se také, jak
nevděčnost některých pánův, z dopuštění Božího, bývá sprave-
dlivě ztrestaná, tou měrou, že věrných služebníkův málo mí-
vají: ale těch, kteří lháti, oklamávati, a je podváděti, svého
vlastního zisku vyhledávati, jiné lidí pomlouvati, a pá/nu své-
mu fortelně sloužiti umějí, (těch, pravím) všecky kouty plné
mívají: z čehož naposledy nic jiného jim přijíti nemůže, než
toliko škoda, pomluva a posměch. Ty pak, člověče každý, při-
čiň se raději Pánu Bohu sloužiti, u něhož láska stálá, a odplata
jistá a hojná jest.“ 117

Poněvadž mi od sebe na jiné soudce ukazuješ, u nichž jsem se za dva měsíce spravedlnosti dovolati nemohla. Tys můj soudce od Boha nařízený, ty mi za spravedlivé učíš! Tak kníže Spytihněv přemožen jsa prozbou její, ssedl z koně, a posadiv se v bráně, více / než za dvě hodiny tu při slyšel: a uzřev, že se ji křivda děje, učinil ji za spravedlivé, rozkázav netoliko navrátiti, což jejího bylo, ale i přísně ztrestati toho, kterýž ji z statku obloupil.

240

O někdejším arcibiskupu salcpurském, kterýž byl z rodu knížat bavorských, toto se nachází, že svým radám, dvořanům a služebníkům přísně rozkazoval, žádnému z poddaných jeho, by ten nejmenší a třeba nejchatrnější byl, když by před něho předstoupiti žádal, nebránili, ale pustili ho. Někdy také to kníže, oblekna se v sprostné sedlské šaty, aby nebyl poznán, obyčej měl sám osobně vyslejšati, kterak soudcové a ouředlníci jeho s chudými lidmi zacházejí a nakládají. A poznal-li jest, že se který rychtář neb ouředlník nenáležitě choval, toho ihned z ouřadu ssadil a trestal.

O Ferdinandovi Prvním císaři a českém králi toto se nachází, že jest velmi za zlé míval komorníkům a dvořeninům svým, když chudým, nuzným, a poddaným lidem k němu přijíti nedopouštěli; a říkával tato paměti hodná / slova: „Chceme-li, aby nás hříšné Pán Bůh v prozbách a potřebách našich milostivě uslyšeti ráčil, vyslejšejmež i my nebohé, chudé a nuzné lidí. Pakli my chudým a nuzným k sobě nedáme, Bůh také nás zavrhne, a k své svaté tváři nám přijíti nedá.“ Tak ten svaté paměti císař říkával. Vidíš hle, sedláčku, jak jsou byli za starodávna, a někteří ještě jsou, milostiví páni na své poddané; jimž oni ani sami křivdy něčinií, ani činiti nedopustili. Ale poď za mnou dále, abys nětco tomu odporného uhlídal.“

241

Po té řeči uvedl ho anjel Páně na jiné panství, a do zámku jiného, aby se opět podíval, jaká jest tam vrchnost, a jak s poddanými nakládá. Viděl tam pána nádherného, an se na poddané sápal, jim hrozil, a některé sám bil, aneb drábům biti poručil bez milosti: některé do pout a do vězení vsázel, pro dost malé provinění. Nebylo na tom dosti, měl k tomu ten pán oficíry a vladaře velmi urputné na poddané, kteříž je zlými slovy, láním, proklínáním, bitím, na ně plváním, nohami kopáním trá/pili, a psův jim nadávali, a hůře jim nežli psům dělali:

242

Vidění sedláckovo XXIX.

O dobrých a zlých páních, a jejich vladařích.

Po tak mnohém chodění, a divných věcí spatření, uvedl
ještě anjel sedláčka toho do jednoho zámku panského, a poru-
čil mu podivati se na pána toho zámku a panství k němu při-
náleže/jícího, i na paní, manželku jeho. Hleděl tehdy sedlá-
ček bedlivě, a zlého nic, než všecko dobré a chvalitebné vi-
děl; nebo ten pán a paní, manželka jeho, k poddaným svým
přívětivě se měli, žádného zlými slovy neuláli, ani bitím ne-
obtěžovali: a co více, každého žádost a stížnost sami vysly-
šeli: měl-li křívdu některý, náhradu mu udělali: žádal-li o po-
moc, aby mohl císařské i panské povinnosti vybývati, neosly-
šeli ho. A to se líbilo sedláčkovi, že na takové místo přiveden
byl, a tak dobrotivé pány uhlídal, a řekl k anjelu: „Co se tobě,
pane, vidi o takové vrchnosti?“ Odpověděl anjel: „Netoliko
mně, a všem anjelům se líbí vrchnost taková, ale i Pánu
Bohu. A věz, sedláčku, že v této zemi napořád takoví páni byli,
dokud rodové jejich trvali, a cizozemci se sem nedostali: kte-
řížto cizozemci těžkosti všelijaké na své poddané uvedli, a no-
vých více a více vymejšlejí.“

Sami také staří páni této země, dědičové po předcích,
poddané své soudivali, k nižším vladařům jích neodsi/lali. Ta-
kovým byl Spytihněv kníže české, který z počátku panování své-
ho všecky Němce z Čech jednoho dne vypověděl: jako by byl
předzvěděl, že by oni národu českému málo dobrého přinesli,
kdyby se v Čechách zhníždili. To kníže času jednoho, když do
Boleslavě z Prahy na koni jel, potkala se s ním u brány měst-
ské jedna vdova prosecí ho s pláčem, aby ji proti odporníku
jejímu, daleko nad ni mocnějšímu, za spravedlivé učinil. Kní-
že rozkázal ji počkati, až by se zase navrátil. Odpověděla ona,
že věc její rychlého opatření potřebuje, a bez škody se odložiti
nemůže, jako jízda jeho se odložiti může. Ukázal ji kníže
k soudcům, kteréž na místě svém nařídil, že oni ji dobře,
co bude spravedlivého, učiní. Ale ona zvolala: „Běda mně!“

na jejich pláč a prozby nic nedbali. Vidouce to sedláček, velice litoval těch poddaných, že tí páni oficíří tak tyransky s nimi nakládali, a řekl k anjelu: „Co se tobě, pane, zdá, komu títo vladaří podobní jsou, křesťanům-li, neb Turkům?“ Odpověděl anjel: „Tyranové zase povstali: kteříž aby nikdý více nepovstali, modlil se prorok Boží Izaiáš v kapitole 26., řka: Gigantes non resurgant. Obrové, to jest tyraní, ať více nepovstávají. — Povstali tehdy zas tyraní, jací dávno za pohanstva panovali. A nebylo by divu, kdyby títo někteří vladaří byli z vzáctného rodu a bohatých lidí synové, ale z sedlákův jsou a z chudobných zrozeni: kteřížto že z nouze k takové vládě přišli, zapomenuli na svůj rod a na svou předešlou chudobu. Dobře jeden starodávní poeta pověděl: *Asperius nihil est humili cum surgit in altum: praesertim de stirpe rustica aut mendica*; že nic není pyšnějšiho, též ani zůřivějšího nad člověka některého, z sedlského rodu pošlého. — Ukazují takto/ví svou přísnost a ukrutnost nad poddanými nemírným bitím, proti patrnému přikázání Božímu, které napsal Mojžíš v 5. knize v kapitole 25., kdež takto dí: Aby soudcové a vladaří, když by skutečně našli, po dobrém vyptávání, že někdo zhřešil, a trestání zasloužil, poručili biti tolik rány, jak bylo veliké provinění: však aby přes čtyrydceti ran více nebylo: aby snad člověk příliš hrubě ubitý nemusel umřít před očima jejich. Ale títo mnohém více ran dávají poddaným než Pán Bůh povolil, a než člověk zasloužil. Ale abys ty, sedláčku sprostáčku, poznal, že staří tyraní zas povstávají, kteří Nero-na císaře propovědění mají: *Oderint, dum metuant*. Nechť nás nenávidějí, když se jen nás bojí: jak by na tom záleželo, aby byli tvrdí na lid, zlí a zůřiví, a aby se jích všickni báli, slyš o jednom starodávním historii.

243

Píše Elianus o jednom tyranu, jehož jméno bylo Trysus, ten tak byl ukrutný na poddané své, až se nebohým stejskalo, a všudy bylo naříkání a na něj / stěžování. Dověděl se on toho, pročež přísně jim zapověděl, aby žádný s žádným, buď tejně aneb zjevně, nic a o ničemž nemluvíli, obávaje se, aby snad se proti němu neuradili, jak by tyranství jeho vzniknouti mohli. Kterážto věc, ačkoliv těžká a nemožná byla, však nicméně tak mnoho sobě při nich dovedl tyran, že jsou rozkazu jeho uposlechli, a samým znamením, jak kdo uměl a rozuměl, návěští sobě dávali. Když se toho tyran dověděl, i to jim přís-

244

ně zapověděl. Což měli nebozí poddaní dělati? Sešli se na rynek, a plakali nad takovým soužením. Když se i toho tyran dověděl, svolal své drabanty a pochlebníky, a běžel s nimi, aby je rozehnal: ale oni zdvíhše se udeřili na zbrojné jeho, jim zbroj z rukou vytrhli, a toho tyrana zamordovali, a tak se jeho tyranského panování zbavili. A to se Božím dopuštěním stalo, aby svět poznal, že Pán Bůh tyranův bez trestání ne- nechává.

Dobrým pak pánům a vládařům dává Pán Bůh milost, a chvalitebné jejích jméno zachovává, aby se splnilo, co / Písmo 245
svaté mluví: Omnes isti in generationibus gentis suae gloriam adepti sunt, et in diebus suis habentur in laudibus. Eccli. 44. Všickni títo v pokoleních národu svého slávy dosáhli, a ve dnech svých mají chválu. — Jakého pána hrabě R. z T. na tom obojím panství V. a R. měli, a o něm mnoho dobrého připomínali, až i toto: Když ten dobrý pán, již staříčkový, přijel na to své panství, a dne jednoho svátečního jel do kostela v svém voze, kdežto ho množství poddaných jeho očekávalo, aby tak dobrotivého pána uctili a přivítali: v tom purkrabí zdvíhl hulku, kterou v ruce měl, a řekl: „Rozstupte se, a dejte místo, Jeho Milost pán jede:“ a nic více neudělal. Uhlídal to ten pán sedící ve voze, a poručil kočímu rychle pospíšiti: a přijeda před kostel, zastavil se, a ptal se poddaných: „Bil vás ten purkrabí? Já jsem viděl, že hulku zdvíhl: koho z vás uhodil, povězte.“ Ale všickni svědectví dávali, že neuhodil žádného. Ale ten dobrý pán jednák s pláčem řekl: „Hle když jsem já zde, tí oficií vás bijí: jakž / tehdy nakládají s vámi, když já 246
zde nejsem?“ Ale přišly léta po smrti toho dobrotivého pána, když cizozemci na tomto panství vládu měli, tuť by se byl podíval, jak oni s poddanými nakládali, a jak je bili a sužovali.

Bylo by pak takovým nelitostivým vládařům pamatovati na historii, kterou píše svatý Řehoř papež v 4. knize Rozmlouvání v kapitole 37. Že muž nějaký byl umřel, a potom zase obživil, a vypravoval divné věci, které na onom světě viděl. Mezi jinými že viděl Petra vladaře nějakého v pekle v smrdutých místech k veliké tíži železa ukovaného. A když se ptal, proč to trpí, odpověděno mu, že proto, když byl správčím ustanovený nad jinými, že přísněji trestával, než měl sobě poručeno: a to že dělával více z hněvu a ukrutenství, než z spravedlnosti a 40
a poslušenství.“